

НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ М.П.ДРАГОМАНОВА

Сулима Олеся Петрівна

УДК 811.161.2'367.332.7(043.3)

**ІМЕННИКОВА ВЕРБАЛІЗАЦІЯ ПРЕДИКАТІВ
В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ**

10.02.01 – українська мова

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата філологічних наук

Київ 2010

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі української мови Інституту української філології Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор філологічних наук, професор
Плющ Марія Яківна,
Національний педагогічний університет імені
М.П. Драгоманова,
Інститут української філології;
завідувач кафедри української мови.

Офіційні опоненти: доктор філологічних наук, професор
Мойсієнко Анатолій Кирилович,
Київський національний університет імені
Тараса Шевченка,
Інститут філології,
завідувач кафедри сучасної української мови;

кандидат філологічних наук, доцент
Ясакова Наталія Юрївна,
Національний авіаційний університет
доцент кафедри українознавства.

Захист відбудеться 06 квітня 2010 року о 12.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 26.053.04 для захисту дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук у Національному педагогічному університеті імені М.П. Драгоманова за адресою: 01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова за адресою: 01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9.

Автореферат розісланий « 04 » березня 2010 року.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

А.В. Висоцький

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Нова інтегральна парадигма знання, характерна для лінгвістичної теорії кінця ХХ і початку ХХІ ст., є функціональною за своїм спрямуванням. Розуміння мови як динамічної системи одиниць, які об'єднані спільністю функцій, ґрунтується на визнанні функціональної взаємодії складників цієї системи. Мова як знакова система корелює з певною ситуацією дійсності. Їй властива універсальна особливість відображення – створення великої кількості інтерпретацій інформації про один відображуваний факт реальності. Центральне місце в системі мови посідають частини мови – найбільш „рухливі” одиниці, що становлять собою відкриті динамічні утворення. У конкретному висловлюванні одиниці різних лексико-граматичних класів можуть виступати як у первинній, так і у вторинній синтаксичній функції. Пізнання цих закономірностей є пріоритетним для сучасної лінгвістики.

Відповідно до сучасної наукової парадигми лінгвістична наука помітно розширює об'єкти дослідження, поступово переорієнтовуючись на з'ясування комунікативних процесів формування структури будь-якого висловлювання, що відображає не лише денотативну ситуацію, а й суб'єктивні аспекти повідомлюваного. Переорієнтація на ці проблеми зумовлює перегляд традиційних концепцій дослідження слів у невласних їм, вторинних, синтаксичних функціях, що ґрунтуються на транспонуванні їх до інших лексико-семантичних класів ознакових слів.

Актуальність теми. Аналіз формально-граматичної, функціонально-комунікативної і семантико-синтаксичної природи синтаксичних одиниць здійснений у працях українських О. Потебні, Л. Булаховського, О. Мельничука, В. Русанівського, І. Вихованця, К. Городенської, П. Дудика, Н. Іваницької, М. Плющ, С. Єрмоленко, Н. Гуйванюк, Н. Сологуб, А. Загнітка, Д. Шинкарука, М. Мірченка, М. Степаненка і зарубіжних мовознавців О. Шахматова, О. Пешковського, Ф. Буслаєва, М. Поспелова, В. Бабайцевої, Т. Ломтева, В. Гака, О. Падучевої, Н. Арутюнової, Г. Золотової та ін. До питання про особливості предикатів різних типів зверталися О. Леута, Т. Масицька, І. Овчиннікова, В. Гумовська, М. Вінтонів, І. Пасічник, В. Тимкова, С. Харченко, Н. Попович, О. Галаган, Г. Кутня, Г. Ситар, О. Семенюк, В. Розгон та ін. Проблему реченнєвотвірного потенціалу дієслівно-іменних описових зворотів дослідив В. Гошилик.

Проте, незважаючи на численні напрацювання, присвячені предикативності й предикатам, проблема статусу, формальної структури та іменникової вербалізації іменного складеного присудка на матеріалі сучасної української мови наразі залишається актуальною в аспекті з'ясування функціональної і стильової зумовленості вибору засобів вираження в актах мовлення (дискурсі, тексті), що й зумовило **актуальність** теми дисертаційного дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано в рамках реалізації державної наукової програми „Закономірності розвитку мов і практика мовної діяльності” і відповідає профілеві наукових планів кафедри української мови Національного

педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. У ширшому плані робота ґрунтується на принципах категорійної граматики української мови, проблематику якої досліджують в Інституті української мови НАН України. Тема дисертаційної роботи затверджена Вченою радою університету (протокол № 12 від 24 травня 2006 року) і схвалена Науковою координаційною радою „Українська мова” (протокол № 38 від 25 червня 2007 року).

Об’єктом дослідження є іменникові засоби вербалізації предикатів та їх особливості у простому і складному реченнях у сучасній українській мові.

Предметом дослідження є семантико-синтаксична структура речень з складеними іменними присудками.

Мета дисертаційного дослідження – з’ясувати специфіку транспозиції іменникових словоформ як засобів вербалізації іменної частини складеного присудка та стильову зумовленість його функціонування у сучасній українській літературній мові.

Реалізація поставленої мети вимагає виконання таких основних завдань:

- 1) уточнити граматичний статус іменного складеного присудка та особливості його структурних компонентів;
- 2) здійснити аналіз спеціалізованих й неспеціалізованих відмінкових форм у структурі складеного іменного присудка;
- 3) з’ясувати особливості функціонування фразеологізмів і фразеологізованих словосполучень та дієслівно-іменних описових зворотів у ролі іменного присудка;
- 4) встановити групи зв’язок і дієслів, що вживаються у ролі зв’язки; проаналізувати процес граматикизації неспеціалізованих зв’язок;
- 5) схарактеризувати роль поширювачів іменного присудка та їхню частиномовну належність порівняно з простими й складеними дієслівними присудками;
- 6) виявити особливості вживання іменних присудків в основних стилях сучасної української літературної мови.

Специфіка об’єкта і мета дослідження визначили використання таких **методів дослідження**: описового й методу спостереження – для з’ясування всіх можливих іменникових форм, що виступають частиною складеного присудка, та дієслівних зв’язок і їхніх можливих семантичних різновидів. Застосовано елементи дистрибутивного аналізу (вивчення оточення складених іменних присудків) з прийомами трансформаційного аналізу (перетворення складених присудків з повнозначним дієсловом у функції зв’язки у прості дієслівні присудки із залежним прислівниковим компонентом, що дозволило довести вищий рівень семантичної єдності перших). Використано також індуктивний метод дослідження (від конкретних спостережень над мовними фактами до систематизації й узагальнення їх у вигляді висновків і положень) і за потреби – метод кількісних підрахунків.

Джерелами фактичного матеріалу послужили вибірки з творів сучасної (переважно) й класичної художньої літератури, епістолярної спадщини, наукових, науково-популярних, науково-публіцистичних і публіцистичних текстів та зі словників (Словника української мови в 11 томах, Словника

фразеологізмів української мови (Уклад.: В. М. Білоноженко та ін., 2008) і Фразеологічного словника української мови (В. Д. Ужченко, Д. В. Ужченко, 1998), що налічують понад 5500 одиниць.

Наукова новизна дисертаційної роботи полягає в тому, що в ній уперше в українському мовознавстві здійснено комплексний аналіз іменникової вербалізації предикатів: уточнено статус іменного складеного присудка, описано засоби вираження іменної частини, визначено функціональні параметри різних типів зв'язок, з'ясовано чинники, які впливають на вибір тієї чи тієї форми, специфіку вживання відмінкових і прийменниково-відмінкових форм та фразеологізмів й ідіоматичних словосполучень у ролі іменної частини складеного присудка, схарактеризовано внутрісистемні відношення між частинами складеного іменного присудка та стилістичні особливості конструкцій з іменним складеним присудком.

Теоретичне значення дисертаційного дослідження полягає в тому, що теоретичні положення й узагальнення сприяють чіткій систематизації всіх засобів вербалізації складеного іменного присудка з урахуванням впливу стилістичних настанов висловлення, поглиблюють синтаксичну теорію членів речення з погляду реалізації предикатної синтаксеми на семантико-синтаксичному і формально-граматичному рівні. Опрацьовані в ній теоретичні засади аналізу процесу транспонування іменникової форми у позицію присудка та виявлення особливостей можуть бути застосовані при опрацюванні багатьох питань функціональної і категорійної граматики української та типологічно подібних до неї мов.

Практичне значення одержаних результатів полягає у можливості використання їх для створення теоретичних курсів із синтаксису, проведення спецсеминарів, написання підручників і навчальних посібників для вищої й середньої школи, укладання лексикографічних праць з української мови тощо. Практичне використання результатів дослідження поглиблюється завдяки застосуванню матеріалів у процесі викладання спецкурсів з сучасної української літературної мови, мовознавства, а також при написанні студентських науково-дослідних робіт.

Апробація результатів дисертації. Дисертація обговорена на засіданні кафедри української мови Інституту української філології Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова й апробована на Міжнародній науковій конференції „Взаємодія лексичної і граматичної семантики” (м. Київ, 2008 р.); I Міжнародній науково-практичній конференції „Мова і мовний потенціал особистості в поліетнічному середовищі” (м. Мелітополь, 2007 р.); Міжнародній науково-практичній конференції „Мови і світ: дослідження та викладання” (м. Кіровоград, 2008 р.); Міжнародній науковій конференції „Лінгвалізація світу: Теоретичний і методичний аспекти” (м. Черкаси, 2008 р.); Міжнародній науково-практичній Інтернет-конференції „Нові виміри сучасного світу” (www.nauka.mpu.melitopol.net, м. Мелітополь, 26 - 29 листопада 2007 р.), Міжнародній науковій конференції „Розвиток словникового складу та граматичного ладу української мови у зв'язку з демократизаційними та глобалізаційними процесами” (м. Рівне 15 - 16 жовтня

2009 р.) а також на щорічних звітно-наукових конференціях викладачів і аспірантів кафедри української мови Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова (2005 - 2010 н. р.).

Публікації. Основний зміст роботи викладено у 7 одноосібних публікаціях, з них 6 – у фахових виданнях, затверджених ВАК України.

Структура і зміст дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаної літератури (288 найменувань), списку використаних джерел (70 найменувань) та переліку умовних скорочень. Обсяг дисертації без списків використаної літератури, джерел і списку умовних скорочень – 183 сторінки, загальний обсяг роботи – 226 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** розкрито стан вивчення наукової проблеми у сучасному мовознавстві, обґрунтовано актуальність обраної теми, сформульовано мету й завдання дисертаційного дослідження, визначено наукову новизну роботи, окреслено теоретичну і практичну цінність одержаних результатів та форми їхньої апробації.

У **першому розділі** – „Теоретичні засади вивчення присудка як головного члена речення” – проаналізовано підходи до кваліфікації головних членів речення у вітчизняній та російській лінгвістиці, розглянуто особливості морфологічної і синтаксичної транспозиції, а також термінології на позначення аналізованого явища, визначено причини транспозиції іменникових словоформ у позицію присудка.

Історія досліджень членів речення сягає античних часів. У філософських працях античності терміну „члени речення” відповідав термін „частини слова”, що належали до двох мовних рівнів – морфологічного й синтаксичного. Аристотель запропонував тричленну структуру членів речення: суб’єкт (S) – предмет, істота, предикат; (P) – ознака, стан, дія – і зв’язку (est) – компонент судження, що позначає наявність/відсутність у суб’єкта приписуваної ознаки.

У XVII ст. остаточно сформувалася філософська граматики, основну роль у створенні якої відіграли представники школи Пор-Рояля Антуан Арно і Клод Ласло, які ставили за мету вивчити логічні принципи, що є загальними для всіх мов. Згідно з поглядами мовознавців, мовні категорії розглядали як тотожні логічним, відповідно співвідносними ставали терміни „речення” – „судження”, „слово” – „поняття” тощо.

У російському й вітчизняному мовознавстві перші граматики фіксували тричленний поділ головних членів речення, згідно з яким підмет виражав загальне поняття про предмет, іменна або дієслівна частина присудка – поняття про належність предмета, а зв’язка – буття чи відсутність цієї належності у предметі (М. Ломоносов, А. Барсов, М. Греч та ін.). О. Востоков змінив деякі позиції вчення попередників, визначивши лише два головні члени речення: підмет і присудок, до складу якого входить зв’язка. На думку вченого, будь-яке речення неможливе без дієслова (перші вербоцентричні погляди на структуру речення).

О. Потебня відійшов від логістичних позицій, залучаючи до дослідження здобутки психологічних теорій. Основну увагу вчений приділяв дослідженню зв'язків між підметом і присудком, розмежувавши поняття „предикативний зв'язок” і „предикативна зв'язка”. О. Потебня першим зробив спробу розглядати члени речення з огляду на синтаксичні функції частин мови. Учений виділив три групи зв'язок, окреслив відмінності між простим і складеним присудками тощо. Психологічними були й теорії Д. Овсянико-Куликовського, О. Шахматова. С. Смаль-Стоцький і Ф. Гартнер, підтримавши двочленну класифікацію головних членів, розширили кількість відмінкових форм, що можуть виступати у функції іменної частини.

О. Пешковський синтезував здобутки попередників, акцентувавши увагу на психологічному підході до виділення членів речення. Учений при виділенні членів речення враховував формальне вираження граматичних ознак конкретної частини мови. На його думку, іменна частина має порівняно більшу самостійність, тому у її функції можуть виступати майже усі відмінкові форми. О. Пешковський виділив, крім абстрактної, напівповнозначної і повнозначної зв'язок, ще й нульовий її вияв.

У другій половині ХХ ст. з'являються нові концептуальні положення в ученні про складений іменний присудок. Передусім виділилися три нові течії щодо визначення членів речення. Прихильники першого напрямку вважають, що термін „члени речення” відображає реальну картину структури речення. Другий напрямок представляли вчені, які взагалі заперечують термін „члени речення” як такий, що не відповідає вимогам лінгвістичної науки. Прихильники третього напрямку відмовилися від терміна лише частково. У двох останніх напрямках працюють Т. Ломтев, А. Мухін, Г. Золотова, І. Вихованець.

Особливо важливою є проблема вживання мовних одиниць у невластивій їм, вторинній, синтаксичній функції. О. Бондарко наголошує на розмежуванні, з одного боку, належності одиниці до певного рівня мови, а з іншого, – того середовища, в якому функціонує ця одиниця.

Одиниці різних мовних рівнів у процесі спілкування можуть зазнавати різних змін. Переосмислення семантики, асоціації значенневих відтінків, комунікативні настанови сприяють тому, що лексичні одиниці можуть уживати в не властивих їм, неосновних синтаксичних функціях. Унаслідок цього відбувається розширення функціональних можливостей слів. Так, наприклад, для форм орудного відмінка іменника властива функція обставини, для форм називного – підмета, але ці форми можуть функціонувати і як іменна частина присудка. Процес „пристосування” мовних одиниць до виконання невласливих функцій, чи „перехідність” до іншого лексико-семантичного класу слів, є властивістю мовної системи в цілому.

Утворення нового слова може бути пов'язане і з його переходом із одного класу (частини мови) в інший під впливом синтаксичної функції, яку воно виконує. Таке перетворення дістало назву конверсії. Пізніше на позначення цього морфолого-синтаксичного явища було запропоновано назви „граматична омонімія” (В. Виноградов), „субституція” (М. Лукін), „трансформація”, „перехід” (В. Бабайцева, О. Кім). У сучасній лінгвістиці загальноприйнятим

став термін „транспозиція”, як такий, що найбільшою мірою відповідає розглянутому явищу.

Якщо транспозиція – це спосіб деривації, що полягає у використанні однієї мовної форми у функції іншої, то функціональна транспозиція – це вживання слова-представника одного класу слів у синтаксичній функції іншого класу. Розрізняють два етапи цього процесу: *неповна*, або *синтаксична*, – це транспозиція, за якої змін зазнають лише синтаксичні функції первинної одиниці без порушення її віднесеності до конкретної частини мови при збереженні семантичного змісту. *Повна*, або *морфологічна*, – це транспозиція, за якої утворюється слово нової частини мови.

Транспозиція здійснюється на двох структурних рівнях: власне лінгвістичному і екстралінгвістичному. До першого можна віднести транспозицію як спосіб компенсації відсутніх структурних елементів мовної системи, а також як засіб непрямого вираження імпліцитного компонента. До другого – потребу в економії мовних засобів, комунікативну настанову автора, його власну оцінку, ставлення до об’єкта тощо. Ці чинники у комунікативному процесі накладаються один на одного. Наприклад, у реченні *У тридцять років стала вдовою з двома малими синами на руках та старенькою свекрухою* (В. Лопата) складений іменний присудок *стала вдовою* має дієслівний еквівалент *овдовіла*. Проте мовець обирає саме іменний присудок, оскільки він є більш експресивний. Категорійна семантика носія ознаки нейтралізується, зближуючись із процесуальною. Отже, обсяг того або того екстенціонального змісту залежить від характеру інтенціонального значення чи, можна сказати, від значення комунікативної, актуальної спрямованості, тобто мети, наміру, мовця.

Транспозиція уможливує також емоційну оцінку характеристику особи. У реченні *Ти гадаєш, що як він буде при війську, то вони будуть за ним менше банувати?* (О. Кобилянська) конструкція *буде при війську* означає „служити, бути військовим”, але з відтінком іронії (бути не у війську, а при війську, додатком). У такому випадкові варто говорити про те, що вибір конкретного слова із референтно паралельного ряду зумовлений наміром мовця, його індивідуальним сприйняттям дійсності.

Другий розділ – “Складений іменний присудок: засоби вербалізації, особливості семантики” – присвячено аналізу засобів вираження, семантики й специфічних рис складеного іменного присудка з урахуванням синтаксичної транспозиції іменникової форми, а внаслідок цього і зміни валентнісних характеристик відмінкової словоформи.

Лінгвістична наука в ХХ-ХХІ ст. розглядає присудок як основний компонент формально-граматичної структури речення. Особливо актуальним стало дослідження присудка у зв’язку з трактуванням пропозиційного предиката ситуації. Основним елементом пропозиції є предикат, що визначає її структуру. Присудок як носій предикативної ознаки розглядають за особливостями формального вираження і поділяють на два типи: прості й складені.

Складений іменний присудок експлікує семантику додаткової характеристикації (якості), стану й має широкий морфологічний діапазон

експлікації, що забезпечує активне його використання у мовленні. Основне присудкове значення виражає іменникова форма, але не будь-яких іменників, а переважно з абстрактним значенням.

Можна виділити групи імен із такою семантикою предиката: а) постійної додаткової ознаки, характеристики суб'єкта: *Ви, я, діти ваші, Генчик, що зараз із ними няньчиться, Галя ваша – просто гвинтики в тій машині* (Я. Валетов); *Для мене література – пристрасно-солодка гра зі смертельним кінцем* (О. Овсянников). У таких конструкціях іменник-предикат завжди виступає у формі називного відмінка, тому суб'єкт у такому реченні формально тотожний предикату, а дієслівною зв'язкою є імпліцитне дієслово бути; б) психологічного стану: *Рейнхальд був у захваті* (Л. Денисенко); *Пані Держислава впала в екзальтацію* (Л. Дереш). Іменна частина присудка – це прийменниково-іменникові форми, часто фразеологізовані. Зв'язкою можуть виступати дієслова усіх трьох груп; в) зовнішнього стану: *Євмешко – веселий мужик, завжди під мухою* (О. Овсянников); г) зовнішньо-внутрішнього стану (одночасної зміни внутрішнього і зовнішнього стану або зміни внутрішнього стану, що стає причиною зовнішніх перетворень тощо): *Зреештою, в нас є свідчення Евана, котрий був у свідомості* (М. Соколян); *Хлоп'ята – в плач* (Остап Вишня). Іменна частина присудка – усталені звороти – прийменниково-іменникові форми. Зв'язкою можуть виступати дієслова усіх груп; г) тимчасової ознаки: *Втім, коси в ці роки були не в моді* (Д. Гуменна); *Тепер він був у мене у жмені!* (П. Загребельний). У таких синтаксемах наявний темпоратив, що вказує на час вияву ознаки, позначеної іменною частиною присудка, або іменна частина виражена іменником, що позначає короткотривале явище; д) особливостей фізіологічного стану (характеристики мовлення, зору тощо): *А ще він був заїкою* (Л. Денисенко).

Основні відмінності між складеним іменним і дієслівним предикатами ґрунтуються на основній ознаці іменного присудка – пасивності, що виявлено у таких протиставленнях:

1) характер прояву ознаки: активна ознака уявляється як створювана; пасивна ознака приписується як готова, вже наявна. Пор. наприклад, *Банзай надумав піти до Діми* (Л. Дереш); *Моя любов на все життя – коні* (В. Лопата);

2) характер співвідношення ознаки і суб'єкта: активна ознака мислиться і виражається як породжена діяльністю суб'єкта, позначеного підметом; пасивна ознака співвідноситься з суб'єктом статично, суб'єкт уявляється як такий, що володіє ознакою, а не створює її. Пор.: *Із переїздом у Мідні Буки вони стали снитися йому практично щоночі* (Л. Дереш); *Вони – як ізгої у цьому світі, ходять з тавром до кінця життя...* (А. Багряна);

3) граматичне оформлення ознаки: активна ознака оформлюється як дієслівне значення дії, процесу. Обидва компоненти – інфінітив (номінація процесу) й допоміжне дієслово – об'єднуються для вираження ознаки як процесу, уподібнюючись аналітичним формам: *А ще Сеня вміє пальцювати, а як Сеня вміє танцювати на столах!* (Л. Денисенко).

В іменному присудкові назва пасивної ознаки наявна в основному компоненті присудка, репрезентованому різними формами іменника: *Зрадити в житті державу – злочин, а людину – можна?* (Л. Костенко).

Перший тип становлять речення тотожності, в яких наявний предикат: власне тотожності, найменування, порівняння: *«Літучоба» в обох числах під псевдонімом «Рецензент» - то моя творчість* (Б. Антоненко-Давидович); *Усе, що зветься янголом, поволі дияволом стає?!* (Д. Павличко); *Цілий день тутки – то як би офіцини того далекого дому Вашого* (В. Стефаник). Обов'язковим елементом присудка є порівняльна частка: *ніби, як, мов* тощо. Форми іменної частини у реченнях тотожності – спеціалізовані.

Другий тип становлять речення з предикатами характеристичної, яка може здійснюватися через активну або пасивну ознаку. Іменні форми у присудках другого типу виражають різні види характеристичної. Активну ознаку передають через два типи предикатів: зі значенням стану та перетворення. Присудки зі значенням стану позначають: психічний або фізичний стан, соціальний стан особи (вказівка на сімейне становище, посаду тощо), вказівку на тимчасовий соціальний статус: *Коротше кажучи, я був у відчай* (Л. Денисенко); *Дівчина – без курточки, в легкій блузі й довгій спідниці* (Л. Княжич); *Тоді я перебувала в першому шлюбі* (Л. Денисенко).

Предикати, що виражають активну ознаку, можуть бути представлені присудками зі зв'язками *стати, ставати, перетворитися, робитися* і под.: *Скоро ти станеш невидимкою* (С. Поваляєва). Пасивну ознаку передають предикати класифікації, характеристичної (ознака сприйняття органами відчуття за запахом, смаком, формою, розміром тощо) конкретного предмета, реляції (родинні, дружні, професійні і под. відношення), оцінки, володіння: *Я був гімназист, він був газда на ґрунті* (В. Стефаник); *Очі в нього темного й густого кольору* (С. Поваляєва); *А Светка була нещасною жінкою* (М. Гримич) тощо.

На лексичне оформлення конструкції впливає також здатність лексичних одиниць сполучатися у певних формах певного змісту. У реченнях тотожності з присудками, вираженими формулами $\emptyset + \text{н.в. або був (буду)} + \text{о.в.}$, де у ролі іменного елемента виступає абстрактний іменник, суб'єкт може вільно переходити у позицію предиката і навпаки: *Сонце – це втілення людських прагнень до правди, до краси, до сміливості, до ніжності і т.д.* (І. Драч) – *Втілення людських прагнень до правди, до краси, до сміливості, до ніжності – це сонце*. Не можна змінити синтагматичну сполучуваність у реченнях з предикатами характеристичної, уподібнення, порівняння: *Блакитний світ – як блекота* (В. Стус); *Хай життя – одне стернисте поле* (В. Стус).

Складені іменні присудки з нульовою зв'язкою є найбільш уживаними. Абстрактні зв'язки, похідні від дієслів, які втратили своє лексичне значення і виступають як „чиста” граматична форма для позначення таких категорій, як час, спосіб, особа тощо. У ролі неспеціалізованих зв'язок виступають дієслова, які частково зберігають своє конкретне лексичне значення, але не втрачають здатності вимагати формальної або семантичної відповідності від іменникового компонента. Неспеціалізовані й спеціалізовані зв'язки відрізняються також формами іменного елемента присудка: спеціалізовані зв'язки поєднуються зі

спеціалізованими іменними формами (називного, орудного й знахідного з прийменником *за*), а неспеціалізовані – з іншими формами: *Ти став революціонером* (М. Штельмах); *За 2 виступи я заробив 30\$, але зараз я зробився публічним чоловіком* (В. Стефанік).

Напівповнозначні зв'язки можуть виражати значення номінації, представлення (*являти собою, виступати, виглядати, дивитися, служити, рахуватися, доводитися, називатися, іменуватися*); або фазові значення зміни стану, переходу з одного стану в інший, незмінності, стабільності ознаки (*стати, ставати, зробитися, перетворитися, прикидатися, залишитися, лишитися*); модальні об'єктивні або модальні суб'єктивні відношення між предметом і предикативною ознакою (*виявлятися, здаватися, здатися, уявлятися*); або відношення, пов'язані з семантикою самосвідомості, самоназивання людини (*почуватися, відчувати себе, уявити себе, усвідомлювати себе, оголосити себе, виказати себе*).

Кожен з компонентів присудка з повнозначною зв'язкою виконує специфічні функції: зв'язковий елемент виражає граматичне і певне лексичне (речове) його значення, а іменна частина є носієм основного змісту предиката. Такий присудок виражає подвійну інформацію. Пор.: *був студентом – приїхав студентом* – у першому випадку подано інформацію про статус особи, у другому – про статус особи і одночасно характеристику у певний період діяльності. Процес граматикалізації полягає не лише у зміні семантики, а й у переорієнтації функції дієслова. Отже, виконуючи роль зв'язки, повнозначне дієслово набуває формальних ознак службового слова, причому виконувана функція й часткова втрата лексичного значення стають основними чинниками, що сприяють граматикалізації.

У ролі зв'язки у подібних конструкціях можуть виступати дієслова таких семантичних груп: пересування, переміщення: *ходити, бігати, носити, стрибати*; статичне положення у просторі: *ставати, стояти*; зміни місцеположення: *упасти*; власне стану: *лежати, сидіти, перебувати*. Специфікою присудка, вираженого двома повнозначними одиницями є те, що він не може бути розділений, оскільки мислиться в цілісному зв'язку двох компонентів між собою, а потім і з підметом. Особливість складеного присудка полягає у двоспрямованості значення обох присудкових лексем: з одного боку, вони мають власне референтне значення, з іншого – це референтне значення маніфестується компонентом аналітичного утворення, відображаючи його властивості або відношення як семантичного ядра предикації. Отже, лексичне значення зв'язки необхідне для формування єдиного лексичного значення аналітичного члена речення: формулу граматичної основи можна репрезентувати так: $N_1 + (V_{\text{Сор}} + N_{2-6})$.

Хоча більшість дослідників у ролі зв'язки визнають лише повнозначні дієслова руху та стану, на нашому матеріалі виявлено, що можуть вживатися дієслова й інших семантичних груп, зокрема діяльності: *працював лісником, працював майстром, служив наймитом, робила* тощо.

Більшість таких іменних присудків являють собою фразеологізовані сполучення слів – семантично цілісні і синтаксично неподільні, що легко

трансформуються у прості дієслівні присудки різних семантичних груп: *Одного дня Довбушеве військо повитягало ноги від народного гніву* (Остап Вишня) – зі значенням загинуло, померло; а також дієслівно-іменні: *Я помічаю, що на моїх дам він робить враження* (М. Коцюбинський).

Абстрактні іменники зі значенням стану або його зміни поєднуються з повнозначним дієсловом: *Міські пожилці скніли в безвихідній нудзі* (Б. Антоненко-Давидович); *Макар Іванович бігав по хаті в сильному роз'ятренні* (М. Коцюбинський). Іменники, що позначають зовнішній вигляд або внутрішній стан: *А він ходить по цьому світу вовком* (В. Кононенко) тощо. Отже, займаючи вторинну для себе синтаксичну позицію у реченні, іменник семантично, функціонально пристосовується до вираження дієслівної функції. Так, у конструкціях, утворених за моделлю *Решта жінок ішла з відкритими обличчями* (Б. Антоненко-Давидович) словоформа з відкритими обличчями традиційно визначається як обставина способу дії. Проте іменникова форма не адвербіалізується, а транспонується у синтаксичну позицію присудка, характеризуючи передусім не дію суб'єкта, а сам суб'єкт, вступаючи з ним у подвійний зв'язок: $N_1 \leftarrow \text{prep } N_5 \rightarrow V_{fin}$ – *решта жінок ішла – якими? – з відкритими обличчями*.

Основною ознакою іменного присудка є те, що у ролі іменної частини можуть виступати різні відмінкові форми іменника: спеціалізовані: форма називного: *Мовляв, це чужі речі, я ними володію, тому я – інша людина* (М. Калитко); *А оця залізячка – знаменита виделка єретиків* (М. Калитко); форма орудного: *На волі він був завмагом великої універсальної крамниці* (Б. Антоненко-Давидович); *Десятий рік я старшим корівником* (Остап Вишня); словоформи знахідного відмінка з прийменником за (вживані у творах, що хронологічно окреслюють рамки попередніх епох аж до початку ХХ ст.): *Шофер був водночас і за перекладача* (Марко Вовчок).

Неспеціалізовані: форма родового: *А тепер опинилися тут – у дикому незбагненному місці, де небо кольору крові* (Л. Дереш); знахідного безприйменникового і прийменникового: *І виявляла таку цікавість, немов сама мала надію незабаром віддатись* (М. Коцюбинський); прийменникова форма орудного: *Дивіться, а він з бородою, як дід* (М. Коцюбинський); *Смерть експедиторів була поза сумнівами* (Л. Дереш); форма місцевого відмінка: *Андрій був як у гарячці* (М. Коцюбинський).

Іменна частина може бути виражена й фразеологізмами і фразеологізованими сполученнями: *Всі зусилля твої – мільні бульбашки* (О. Гончар); *Але ми тільки перша ластівка* (ФС); *Вона йому тітка, а він їй через вулицю бондар* (Укр. присл.).

Речення зі складеними іменними присудками можуть бути поширені різними другорядними членами речення. Обставинні другорядні члени речення є найуживанішими у реченнях зі складеним іменним присудком, що не має граматичної категорії перехідності і не вимагає обов'язкового об'єкта: *Дідусь працював спочатку лісником, потім – на млині, маслоробці* (О. Овсянников); *Три осені був у строку [війську] саме під війну германську* (А. Головка); *Доки не стане він газдою у власній хаті* (О. Кобилянська); *А я впадала від подібного*

нахабства в істерику (І. Дідковська). Рідше висловлювання з присудками поширені додатками: *Цей спосіб є витвором наших питомих обставин* (Л. Мартович); *Тепер я йому не конкурент* (В. Слапчук); *Для тебе криниця – дурничка, для мене – твоя смерть* (О. Вітер); а також підрядною атрибутивною частиною: *Фолати – це загальна назва речовин, що мають вітамінну дію* (Газ.). Для речень, у яких присудок вказує на тимчасову ознаку, темпоратив є облігаторним, оскільки зумовлений структурно. Він вказує на тривання стану або на припинення його. Дієслівна зв'язка у таких конструкціях виступає у формі минулого або майбутнього часу, оскільки присудки, що мають форму теперішнього часу, переважно позначають позачасову ознаку. У висловлюваннях з предикатом, що позначає особу за фахом, темпоратив є внутрішнім поширювачем: пояснює іменну частину присудка. У реченнях з предикатом, що позначає додаткову характеристику володаря або господаря, а також вказує на суб'єкта – виконавця певної роботи, обов'язковим є локатив як маркер території, володарем якої виступає суб'єкт.

Специфічною рисою присудків, у яких іменна частина виражена віддієслівним іменником зі значенням дії, є їхня здатність приєднувати додаток. Такий присудок займає позицію предиката, синонімічного дієслову, іменники зберігають валентність дієслова, хоча такі додатки й мають атрибутивний відтінок.

Складені іменні присудки, у складі яких є вказівний займенник, поширюються підрядним атрибутивним реченням. Зокрема в конструкціях тотожності після займенників *це, такий, той* та ін.

У третьому розділі – “**Специфіка вербалізації іменного присудка у різних стилях мови**” – досліджено залежність вираження складеного іменного присудка від стильових особливостей тексту.

Основними ознаками наукового мовлення є: функціональна однозначність; ясність тлумачень; логічна послідовність і доказовість, що ґрунтується на об'єктивному аналізі явищ і їхніх закономірностей, встановлення причиново-наслідкових відношень між явищами об'єктивної дійсності та конкретні висновки. Відповідно закону тотожності, одного із найважливіших законів формальної логіки, ставиться вимога зберігання синтаксичних і семантичних характеристик у виразі думки в мовленні. Саме науковий стиль вирізняється з-поміж інших стилів тим, що основними конструкціями, які забезпечують вимоги цього закону, є конструкції тотожності, що відображають процедуру наукового пояснення. Конструкції тотожності як засіб вираження дефініцій понять творяться за моделлю $A \in A$, в яких іменний складений присудок визначає поіменованій предмет, явище, процес, стан тощо іншим синонімічним позначенням – другим іменем: *Філософія є діяльність, що піддає сумніву та критичному перегляду всі авторитети, заборони, табу та вірування* (Г. Волинка). Іменний складений присудок служить основним засобом вираження дефініцій. Зв'язками у таких присудках виступають дієслова *бути, вважатися, становити собою (являти собою)*. Усі дієслова у ролі зв'язки мають найвищий ступінь граматикалізації, основне предикативне значення зосереджено в іменниковій формі.

У текстах наукового стилю вживаними є дієслівно-іменні описові конструкції. Вони надають висловлюванню нейтральності. Зафіксовано такі присудкові компоненти, як включати в себе, мати здатність, мати вигляд, брати участь.

Публіцистичне мовлення вважають всеосяжним, у ньому поєднується логізація думки з емоційно-експресивним забарвленням, а тому неможливо подавати логічні настанови адресата заштампованою, безпристрасною мовою. Трафаретність мовлення, а також економія мовних засобів, лаконічність викладу при інформативній насиченості забезпечується тим, що в аналітичних публіцистичних жанрах переважає іменний складений присудок, виражений формулою \emptyset (cop) + $N_{1,5}$: *Власникові цих грошей національні цінності – не цінності* (Газ.). Для акцентуації значення іменної, основної частини, може використовуватися вказівна частка це: *Його книжки з назвою „Якби ми вчилися так, як треба” – це пошук відповіді на найболючіше питання: чому майже двісті літ нашої історії нас нічому так і не навчили?* (Газ.). У функції заголовка статті переважають конструкції, в яких присудок виражений формою називного відмінка: *Ми не пасинки* (Газ.); *Музикант – ровесник незалежності* (Газ.); *Київ – як поетична Мекка* (Газ.). Своєрідні за функцією в ролі заголовка синтаксичні конструкції на зразок *Слова у вишиваних сорочках* (Газ.); *Македонія з нами* (Газ.).

Функціонування складеного іменного присудка у художньому стилі є різноманітним за формальними й семантичними ознаками. Високий ступінь експресивності, емоційності художніх текстів зумовлює переважання присудків зі зв'язками, вираженими повнозначними дієсловами, а також із нульовою зв'язкою: *Се була музика нових поколінь, нечувані комбінації звуків, щось таке, перед чим Бах, Гайдн і Бетховен – нігмеї...* (М. Коцюбинський). Такі присудки мають у своєму складі атрибутивні поширювачі, що посилюють інформативність присудка: *Життя – це божевільне ралі* (Л. Костенко); *Господь сам найліпший свідок!* (О. Кобилянська). Іменна форма у складі іменного предиката може бути виражена не лише власне українською лексикою, але й іншомовними словами, адаптованими до української орфоєпії: *Кузен постійно повторює Бранкові: ти – old fashion boy* (М. Калитко). Це дозволяє досконаліше відобразити мовну атмосферу сучасної молоді, окремої соціальної групи. Крім абстрактної зв'язки функціонують у цій ролі повнозначні дієслова як засіб відтворення розмовності чи, навпаки, – книжності: *Поважно прикриває [чоловік] очі повіками, збирає шкіру на лобі в гармошку, слухає* (П. Загребельний).

Близькими до художнього за засобами й способами вираження складеного іменного присудка є розмовний й епістолярний стилі.

Подальше вивчення функціонального діапазону іменного складеного присудка може сприяти встановленню стилістичних можливостей його вживань в усіх стилях сучасної української літературної мови.

ВИСНОВКИ

Комплексне дослідження закономірностей організації змісту і форми позначуваного семантичного предиката іменним складеним присудком та функціонального діапазону, зумовленого стилями сучасної української мови, дозволяє констатувати своєрідність його не тільки на формально-синтаксичному рівні речення, а й на семантико-синтаксичному (як предиката характеристичній або ототожнення-ідентифікації) і певною мірою на комунікативно-прагматичному й стилістичному рівнях породження й сприйняття висловлення з названими предикатами.

Складений іменний присудок – аналітична структура, що експлікує семантику додаткової характеристичній (якості) й стану і має широкий морфологічний вияв. Більшість складених іменних присудків займають позицію предиката характеристичній, додаткової кваліфікації суб'єкта. Цей різновид об'єднує присудки, що позначають тотожність і тому можуть бути виражені формами всіх відмінків, а також присудки зі значенням психічного або фізичного стану особи.

Іменна частина складеного присудка може бути виражена безприйменниковими та прийменниково-відмінковими формами п'яти відмінків (крім давального й кличного). Спеціалізованими є форми називного, орудного відмінків та знахідного з прийменником *за*, для яких предикативна функція стала однією з основних разом із первинною функцією суб'єкта, об'єкта, знаряддя. Водночас на сучасному етапі спостерігається тенденція до вживання у ролі іменної частини присудка на позначення стану форми місцевого відмінка, натомість форма знахідного відмінка з прийменником *за* стає менш продуктивною.

Неспеціалізованими є прийменниково-відмінкові і безприйменникові форми родового відмінка, а також форми з прийменниками *без*, *для*, *з*, форми знахідного з прийменником *в* і орудного з прийменниками *з*, *по*, *на*, а також місцевого з прийменниками *в(у)*, *по*, *на*. Формування загального предикативного значення у таких конструкціях репрезентоване прийменниково-іменниковою конструкцією, в якій прийменник конкретизує семантику присудка.

У ролі складеного іменного присудка можуть виступати фразеологізми і фразеологічні сполучення. Незважаючи на те, що фразеологізми ототожнюють з одним словом, у функції присудка це переважно складені іменні присудки, бо вони мають аналітичну структуру. До розряду фразеологічних сполучень зараховуємо дієслівно-іменні описові звороти, більшість яких не має простих дієслівних відповідників, а тому ступінь зрощення між елементами звороту вища, ніж між зв'язкою й іменною частиною присудка.

Функція зв'язки в іменному складеному присудку полягає у вираженні граматичних значень, однак більшість зв'язок мають і лексичні значення. Єдиною „чистою” (спеціалізованою) зв'язкою є абстрактне дієслово *бути*. Напівповнозначні дієслова (*стати*, *ставати*, *вважатися*, *являти собою*, *становити собою*, *здаватися*, *здатися*, *увялятися*, *лишатися*, *означати*, *зватися*, *називатися*, *йменуватися*, *виглядати*, *служити*, *рахуватися* (розм.

числитися), *доводитися*, *прикидатися*, *почуватися*, *відчувати себе*, *уявити себе*, *оголосити себе*), хоча є максимально наближеними до абстрактних, до основного значення предиката, вираженого іменним компонентом, додають певну конотативну сему. Однак у певному контексті вони можуть бути кваліфіковані як абстрактні, бо семантично дорівнюють дієслову *бути*. Проте відмінність між абстрактними й напівповнозначними зв'язками хитка й непевна: у контексті напівповнозначні зв'язки можуть граматиалізуватися більшою чи меншою мірою. Чим більше смислове навантаження має іменна частина, тим менша роль у формуванні змісту присудка дієслова-зв'язки, яка виступає як показник граматичних відношень між головними членами.

Речення зі складеним іменним присудком структурно подібні до речень з простими дієслівними присудками. Причому вони поширюються різними компонентами у спосіб приєднання обставинних детермінантів різного типу, хоча більшість їх є факультативними. Облігаторність або факультативність обставинних детермінантів зумовлена ситуацією висловлювання та структурною організацією складу речення. Специфічною рисою присудків, у яких іменна частина виражена віддієслівним іменником зі значенням дії, є їхня здатність приєднувати додаток.

Складений іменний присудок продуктивно функціонує у всіх стилях мови. Для наукового стилю найуживанішими є форми називного й орудного відмінків. Для забезпечення стильових настанов публіцистичних текстів у висловлюваннях використовуються переважно спеціалізовані форми присудків з абстрактними або напівповнозначними зв'язками і формами називного та орудного відмінків у ролі іменної частини. Художньому стилю властиві іменні присудки, виражені всіма можливими формами. Високий ступінь експресивності, емоційності художніх текстів зумовлює переважання вживання присудків зі зв'язками, вираженими повнозначними дієсловами, а також із нульовою зв'язкою.

Комплексний аналіз засобів вербалізації предикатів показав, що складений іменний присудок в сучасній українській мові розширює сфери функціонування за рахунок залучення повнозначного дієслова у функцію зв'язки і зміни форм іменника під дією виконуваної синтаксичної функції. Унаслідок транспозиції у позицію предикативної основи речення іменник більшою чи меншою мірою відривається від відмінкової парадигми. Подальше вивчення функціонального діапазону іменного складеного присудка може сприяти встановленню стилістичних можливостей його вживань в усіх стилях сучасної української літературної мови.

Основні положення дисертації викладено у таких публікаціях:

1. Сулима О. Причини транспозиції відмінкових форм іменника у складеному іменному присудку / О. Сулима // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 10. Проблеми граматики і лексикології української мови : [зб. наук. праць] / [Відп. ред. М. Я. Плющ]. – К. : НПУ імені М.П. Драгоманова, 2007. – Вип. 3. – С. 153–158.
2. Сулима О. Синтаксична транспозиція іменникових форм у позицію

предиката / О. Сулима // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 10. Проблеми граматики і лексикології української мови : [зб. наук. праць] / [Відп. ред. М. Я. Плющ]. – К. : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2008. – Вип. 4. – С. 187–191.

3. Сулима О. Особливості функціонування зв'язки у складеному іменному присудку / О. Сулима // Наукові записки. Серія : Філологія. [зб. наук. праць]. – Вип. 10. У 2-х тт. / [Наук. ред. Н. Л. Іваницька]. – Вінниця, 2008. – Т. 1. – С. 259 – 266.

4. Сулима О. Неспеціалізовані словоформи в ролі іменної частини складеного присудка / О. Сулима // Наукові записки. – Випуск 75 (2). – Серія : Філологічні науки (мовознавство): У 5 ч. – Кіровоград : РВВ КДПУ імені В. Винниченка, 2008. – С. 109 – 113.

5. Сулима О. Спеціалізовані форми іменника у складеному іменному присудку / О. Сулима // Нові виміри сучасного світу : [збірник матеріалів III Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції 26-29 листопада 2007 р.]. – Мелітополь : МДПУ, 2007. – 89 с.

6. Сулима О. Лексичне оформлення поширювачів групи іменного присудка / О. Сулима // Актуальні проблеми слов'янської філології : [міжвуз. зб. наук. статей] / [Відп. ред. В. А. Зарва]. – Ніжин : ТОВ „Аспект-Поліграф”, 2008. – Вип. XVII : Лінгвістика і літературознавство. – С. 123 – 129.

7. Сулима О. Складений іменний присудок у публіцистичному стилі / О. Сулима // Мовознавчий вісник : [зб. наук. праць] // Міністерство освіти і науки України. Черкаський нац. ун-т імені Б. Хмельницького : [Відп. ред. Г. І. Мартинова]. – Черкаси, 2008. – Вип. 6. – С. 309 – 316.

АНОТАЦІЯ

Сулима О.П. Іменникова вербалізація предикатів в українській мові.
– Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук за спеціальністю 10.02.01 – українська мова. – Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова. – К., 2010.

Дисертацію присвячено дослідженню функцій та вербалізації іменного складеного присудка в сучасній українській мові.

У роботі з'ясовано історію дослідження головних членів речення та трактування синтаксичної структури іменного складеного присудка. Окреслено граматичні особливості складеного іменного присудка порівняно з дієслівним, семантичні типи. З'ясовано засоби вербалізації іменної частини, здійснено системний опис усіх типів зв'язок і груп дієслів, здатних виступати у цій функції. З'ясовано особливості процесу транспонування відмінкових і прийменниково-відмінкових форм іменників у позицію присудка, зміни валентнісних характеристик іменникового слова у ролі предиката характеристичної особи, вираження психічного або фізичного стану та особливості функціонування складеного іменного присудка у трьох основних стилях сучасної української літературної мови.

Ключові слова: складений іменний присудок, вербалізація, транспозиція,

транспонування, зв'язка, іменна частина присудка, вторинна синтаксична функція, фразеологізм, дієслівно-іменний описовий зворот, десемантизація, граматикалізація, валентність.

АННОТАЦІЯ

Сулима О.П. Вербалізація предикатів, виражених іменем іменним, в українському мові. – Рукопись.

Дисертація на соискание ученої ступені кандидата філологічних наук по спеціальності 10.02.01 – український мові. – Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова. – К., 2010.

Дисертацію посвящено вивченню функцій і вербалізації іменного складового сказуемого в українському мові.

В дисертації розглянута історія вивчення головних членів, в частині, трактування синтаксическої структури іменного складового сказуемого по порівнянню з глагольним складовим сказуемым.

Вивчається використання іменного в ролі іменної частини як виконуючого вторинні синтаксическі функції, супроводжується процесом синтаксическої транспозиції словоформи іменного в позиції представлення пропозиційного предиката характеристики особи, предмету, психічного або фізичного стану. Розглянуті засоби вербалізації іменної частини сказуемого падежними і пропозиційно-падежними формами іменного іменного. Встановлено спеціалізовані форми, виконуючі функцію вираження іменної частини: іменительного, творительного, і винительного падежу з пропозицією *за*, хоча в сучасному українському мові спостерігається тенденція до зростання використання форми пропозиційного падежу з пропозицією *в* для позначення психічного і фізичного стану людини, що зближує її з спеціалізованими іменительним і творительним. Неспеціалізовані форми – це пропозиційні і безпропозиційні форми родительного, винительного, творительного і пропозиційного падежів. В пропозиціях з іменними сказуемими, вираженими неспеціалізованими формами, суб'єкт і предикативний ознак по формі не тотожні.

Встановлено, що словоформа іменного в функції іменної частини складового сказуемого характеризується частковим розривом зв'язки з падежною парадигмою і появою валентних властивостей глагола. Об цьому свідчить наявність специфічних підчинительних зв'язок, в частині слабого управління, властивого девербативам, так як їх семантика потребує уточнення з допомогою залежної словоформі.

Виділено особливості використання складового іменного сказуемого в науковому, публіцистическому і художественному стиліях сучасного українського літературного мові. В частині, наукові дефініції, оснований на законі тотожності, впливають на використання іменного складового сказуемого в формі іменительного, рідше творительного падежів. Такі сказуемі підкріплюють вневременний предикативний ознак суб'єкта.

Для публицистического стиля, кроме логичности, четкости и максимальной информативности, характерна ориентация на адресата, что обуславливает употребление (особенно в интервью, статьях, репортажах) именного сказуемого разных структурных типов, хотя преобладают сказуемые с именной частью в форме творительного, обозначающие временный, непостоянный признак субъекта.

В художественном стиле, как наиболее неограниченном и субъективном, употребляются все возможные словоформы падежей.

Комплексный анализ средств вербализации предикатов показал, что составное именное сказуемое в современном украинском языке расширяет сферы функционирования за счет вовлечения полнозначного глагола в функцию связки и изменения форм существительных под воздействием выполняемой синтаксической функции. Вследствие транспозиции в позицию предикативной основы предложения существительное в большей или меньшей степени отрывается от падежной парадигмы.

Ключевые слова: составное именное сказуемое, вербализация, транспозиция, транспонирование, связка, именная часть, вторичная синтаксическая функция, глагольно-именной описательный оборот, десемантизация, грамматикализация, валентность.

SUMMARY

Sulyma O.P. Nominal verbalization of predicates in Ukrainian language. – Manuscript.

The dissertation for attaining the scientific degree of Candidate of Philological sciences, speciality 10.02.01 – Ukrainian Language. – Dragomanov's National Pedagogical University, Kyiv 2010.

The thesis researched verbalization of predicates in modern Ukrainian language.

The dissertation were found out the investigation of the main members of sentences, and the interpretation of syntactical structure the transposition of the case forms of nominal into of compound nominal predicate. It analyzed the grammatical peculiarities of compound nominal predicate in comparison with verbal predicate, its semantic types; means of verbalization of nominal part; described types of copulas and groups of verbs, that can functioning as copula. There were found out the peculiarities of transposition of case and prepositional-case form into position of verb, explained the modification of valency characteristics of nominal part as predicate, characteristics of person, the expression of psychical and physical state and the peculiarities of functioning of nominal predicate in three main styles of modern Ukrainian language.

Key words: compound predicate, verbalization, transposition, transpose, copula, nominal part predicate, second syntactical function, verbal-nominal phrase, loss of meaning, grammaticalisation, valency.